

Nr 30

Utlåtande i anledning av motioner angående åtgärder mot reklam för sprit och tobak m. m.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 875 av fru *Elvy Olsson* och II: 1010 av fru *Nilsson m. fl.* hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att de synpunkter angående motreklam som framförts i motionerna beaktas i samband med det utredningsarbete som torde bli aktuellt i anledning av riksdagens beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 48: 1968 och bevillningsutskottets betänkande nr 56: 1968.

Motionärerna framhåller att erfarenheterna från de senaste årens verksamhet i landet tyder på att traditionell upplysning om alkoholens och tobakens skadeverkningar och om faran av narkotikabruk i stort sett har framgång endast hos dem som redan förut varit övertygade om riktigheten av vad som påstås.

Vidare anför motionärerna att kunskap om attityder och beteenden hos individen är av grundläggande betydelse för förmågan att öppna effektiv moteld mot den kommersiella styrningen av vanor när det gäller människofientliga faktorer. Det gäller att skaffa sådan kunskap genom forskning och att gå till motattack, varvid lärdom kan hämtas från det mest framgångsrika pedagogiska försök som företagits, nämligen informationskampanjen före högertrafikreformen i Sverige. Ett av de viktigaste skälen till framgången var den fullständiga ensriktningen av alla informationsmedia. Hårdhänt men informationstekniskt sett riktigt måste all reklam effektivt strypas för de ämnen eller faktorer som skall bekämpas eller lika stora summor pengar läggas ned på effektiv motreklam som på reklam.

Samhällets styrning måste, enligt motionärerna, också i större utsträckning än nu gå in på informationsgivningens detaljer. Således bör radions och televisionens ställning, när det gäller de människofientliga faktorer som här berörs, bli föremål för ingående prövning. En förutsättningslös utredning om detta problem är i dagens läge högst påträngande.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från socialstyrelsen och skolöverstyrelsen samt berett Centralförbundet för nykterhetsundervisning (CFN), Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkning-

ar (NTS) och Aktiebolaget vin- och spritcentralen tillfälle att yttra sig i anledning av motionerna.

Socialstyrelsen anför, att det medicinska sambandet mellan cigarrettrökning och vissa sjukdomar, bl. a. lungcancer, är klarlagt. Den reklam som direkt uppmanar till rökning måste från medicinsk synpunkt sett anses klart olämplig, oavsett om reklamen riktar sig till redan etablerade rökare eller icke rökare. — De frågor motionärerna aktualiserar om reklamens och informationens betydelse är av stort allmänintresse. Socialstyrelsen vill därför tillstyrka att de blir föremål för utredning enligt motionärernas förslag.

Skolöverstyrelsen framhåller bl. a., att skolans läroplaner ger ett gott underlag för undervisning om tobak, alkohol och narkotika. De ger konkreta anvisningar för skilda ämnen och stadier. Tillgången på läromedel är numera förhållandevis god. Vid översynen av grundskolans läroplan har undervisning om alkohol, narkotika och tobak ytterligare förstärkts. Detsamma gäller lärarutbildningen. Styrelsen har också dels genom en arbetsgrupp för undervisning om alkohol, dels genom en arbetsgrupp i narkotikafrågan bl. a. gjort flera direkta läromedelsinsatser, förstärkt lärarfortbildningen samt utfärdat anvisningar för elevvården. Missbruk såväl av tobak som av alkohol förekommer i en omfattning som måste inge allvarlig oro. Missbruket av narkotika är vid jämförelse härmed kvantitativt av mindre betydelse medan det kvalitativt utgör ett betydande problem. På grund av den enorma påfrestning som eleverna utsätts för, när de möts av det av samhället accepterade opinionstrycket, är det inte förvånande att skolan ställs inför mycket stora svårigheter i sina ansträngningar att hejda utvecklingen mot ett alltmera frekvent giftbruk i allt tidigare åldrar.

Styrelsen har inte möjlighet att allsidigt bedöma på vilket sätt och med vilka medel samhället på bred front bör angripa giftbruksproblemet men anser det angeläget att understryka vikten av att frågan tas upp till allvarligt övervägande av statsmakterna.

CFN önskar framhålla att man måste nå ut till allmänheten med en bred information om alkoholens och narkotikans verkningar. Upplysning måste planeras på lång sikt och tillvarata de rön den beteendevetenskapliga forskningen anvisar samt använda sig av fler vägar än vad som nu är fallet. En så utformad upplysning kräver starkt ökade ekonomiska resurser. Särskild uppmärksamhet bör ägnas de viktiga informationsvägar massmedia utgör. Den tilltagande internationaliseringen medför att nya vägar att sprida reklam för medlen skapas. Dessa bör effektivt motverkas. En upplysning som tillvaratar forskningsresultaten inom informationsspridningens område kan bli ett verkningsfullt medel att minska skadeverkningarna av de ämnen motionärerna nämner.

CFN hemställer att utskottet i sin behandling av motionerna beaktar centralförbundets uppfattning, att en kraftig upprustning av den upplysning som bedrivs om medlens verkningar är den angelägnaste uppgiften.

NTS anför bl. a.: Det förbrukas i Sverige ofantligt mycket mera pengar på åtgärder för ökning av tobakskonsumtionen än på åtgärder för minskning av tobakskonsumtionen. Statsbidraget till NTS uppgår inte till 2 % av det belopp som årligen används för tobaksreklam. För att den bristande balansen skall kunna förbättras vore det önskvärt att den kommersiella tobaksreklamen kunde upphöra eller ges en väsentligt minskad omfattning samt att den dolda reklamen i möjligaste mån minskades. Om den kommersiella reklamen inte kan fås att upphöra helt, är det angeläget att dess utformning kan förändras. Försöket till självsanering genom den fr. o. m. 1965 gällande, inom branschen överenskomna reklam begränsningen har fungerat mindre väl. Det vore också önskvärt med en kraftig förstärkning av resurserna för information om tobakens skadeverkningar. NTS har under de senaste åren utfört ett omfattande arbete när det gäller att utarbeta former för emotionellt engagerande information. Eftersom denna verksamhet har haft karaktären av ett pionjärarbete, skulle NTS behöva få ekonomiska resurser för att genomföra en vetenskaplig analys av denna och att vidareutveckla den. NTS skulle dessutom behöva få resurser att komplettera sin verksamhet med en mera reklambetonad, propagandamässig motreklam mot tobak.

NTS uttalar slutligen att föreningen instämmer i de synpunkter som framförts i motionerna, att föreningen finner det väsentligt både med kraftåtgärder mot tobaksreklamen och med motreklam och information om tobakens skadeverkningar samt att dessa frågor noga bör beaktas i samband med det utredningsarbete som torde bli aktuellt i anledning av riksdagens beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 48: 1968.

Vin- och spritcentralen erinrar om att 1961 år nykterhetslagskommitté i sitt slutbetänkande angående alkoholreklamen framlagt ett förslag som innebär särskilda begränsningar vid reklam för spritdrycker och såsom ett alternativ skisserat ett förslag innebärande förbud mot spritreklam. Spritcentralen tillstyrkte det alternativa förslaget och har inte anledning att ändra inställning. Enligt bolagets mening synes något ytterligare utredningsarbete inte vara erforderligt, varför hinder inte torde möta för Kungl. Maj:t att framlägga proposition i ärendet för riksdagen.

Utskottet

Motionärerna hemställer att i de utredningar som riksdagen begärt angående åtgärder för att minska tobakskonsumtion och om förbud mot reklam för spritdrycker måtte beaktas motionärernas synpunkter rörande direkt motreklam.

I de av utskottet inhämtade yttrandena framhålles av socialstyrelsen, att de upptagna frågorna om reklamens och informationens betydelse är av

stort allmänintresse och att de bör bli föremål för utredning, samt av skolöverstyrelsen, att det är angeläget att frågorna tas upp till allvarligt övervägande av statsmakterna. Centraförbundet för nykterhetsundervisning anser den angelägnaste uppgiften vara en kraftig upprustning av den upplysning som redan bedrivs, och Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar finner det väsentligt både med kraftåtgärder mot tobaksreklamen och med motreklam och information om tobakens skadeverkningar. Vin- och spritcentralen anser förslag kunna framläggas för riksdagen beträffande förbud mot spritreklam utan ytterligare utredningsarbete.

Andra lagutskottets utlåtande nr 48 år 1968 behandlar motioner om åtgärder för att minska *tobakskonsumtionen*. I utlåtandet uttalas att målsättningen ur folkhälsosynpunkt bör vara att hålla förbrukningen av tobak nere och framför allt begränsa ungdomens tobakskonsumtion men att åtskilliga komplicerade forskningsproblem måste lösas innan målsättningen kan förverkligas. Vidare framhålles att upplysningsverksamhet är ett nödvändigt komplement till forskningen samt att ytterligare åtgärder i syfte att effektivisera informationen bör övervägas. Lagutskottet uttalar slutligen att utskottet kommit till den uppfattningen, att hela frågekomplexet beträffande konsumtionen av tobaksvaror bör bli föremål för utredning. Riksdagen biföll utskottets hemställan om utredning av frågan om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen. Tillsättandet av en utredning med anledning av riksdagens hemställan har ännu inte skett men förbereds inom finansdepartementet.

Beredningsutskottet förutsätter att den utredning som riksdagen begärt om hela frågekomplexet angående tobakskonsumtion även tar upp sådana synpunkter angående motreklam, som framförts i motionerna och som utskottet liksom remissinstanserna finner beaktansvärda. Utskottet finner därför inte skäl tillstyrka motionerna i den del de avser motreklam mot tobakskonsumtion.

Bevillningsutskottet framhöll i sitt betänkande nr 56 år 1968 över motioner angående bl. a. förbud mot *reklam för alkoholhaltiga drycker* att utskottet tidigare uttalat kritik mot alkoholreklamen, och att den utredning av frågan som verkställt har tillkommit på utskottets förslag. Den ledde dock inte till att någon proposition framlades, utan utredningsbetänkandet överlämnades till alkoholpolitiska utredningen för ytterligare överväganden. Bevillningsutskottet ansåg att spritdrycksreklamen från såväl allmänna som nykterhetspolitiska synpunkter måste betecknas som stötande och fann att snara åtgärder borde vidtas mot denna reklam och att frågan härom borde lösas utan ytterligare utredning. Denna ståndpunkt innebar inte att den alkoholpolitiska utredningen framtogs uppdraget att överväga de allmänna principerna för den framtida alkoholreklamen men att dessa överväganden borde äga rum utifrån de ändrade förutsättningar som ett reklamförbud mot

spritdrycker innebär. Övriga i motionerna aktualiserade frågor rörande reklam för vin och öl samt smygreklam fann bevillningsutskottet vara av mera svårbedömbär karaktär, och dessa borde därför övervägas av alkoholpolitiska utredningen innan riksdagen tog någon ståndpunkt. Bevillningsutskottet hemställde om förslag till 1969 års vårriksdag beträffande förbud mot reklam för spritdrycker. Riksdagen biföll denna hemställan.

Då riksdagen sålunda nyligen hemställt om förslag av Kungl. Maj:t om förbud mot reklam för spritdrycker och då riksdagen ej förutsatt ytterligare utredning av frågan finner sig beredningsutskottet ej kunna tillstyrka bifall till motionsyrkandet i denna del.

Det ankommer på alkoholpolitiska utredningen att ta ställning till övriga frågor rörande reklam för alkoholhaltiga drycker.

Utskottet får därför hemställa

att motionerna I: 875 och II: 1010 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 9 april 1969

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller (s), Hedlund (s), Eric Peterson (fp), Axel Kristiansson (cp), Helge Karlsson (s), Karl Gustav Pettersson (s), Ernst Olsson (cp)*, Ove Karlsson (s), Blomquist (m), fru Grethe Lundblad (s), herrar Axelson (fp) och Ingvar Andersson (m)*;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), fru Hörnlund (s)*, herrar Johansson i Skärstad (cp), Wiklund i Härnösand (s)*, Hyltander (fp), Green (s), Rosqvist (s) och Björck i Nässjö (m)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.